

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن
و کشاورزی اصفهان

۹

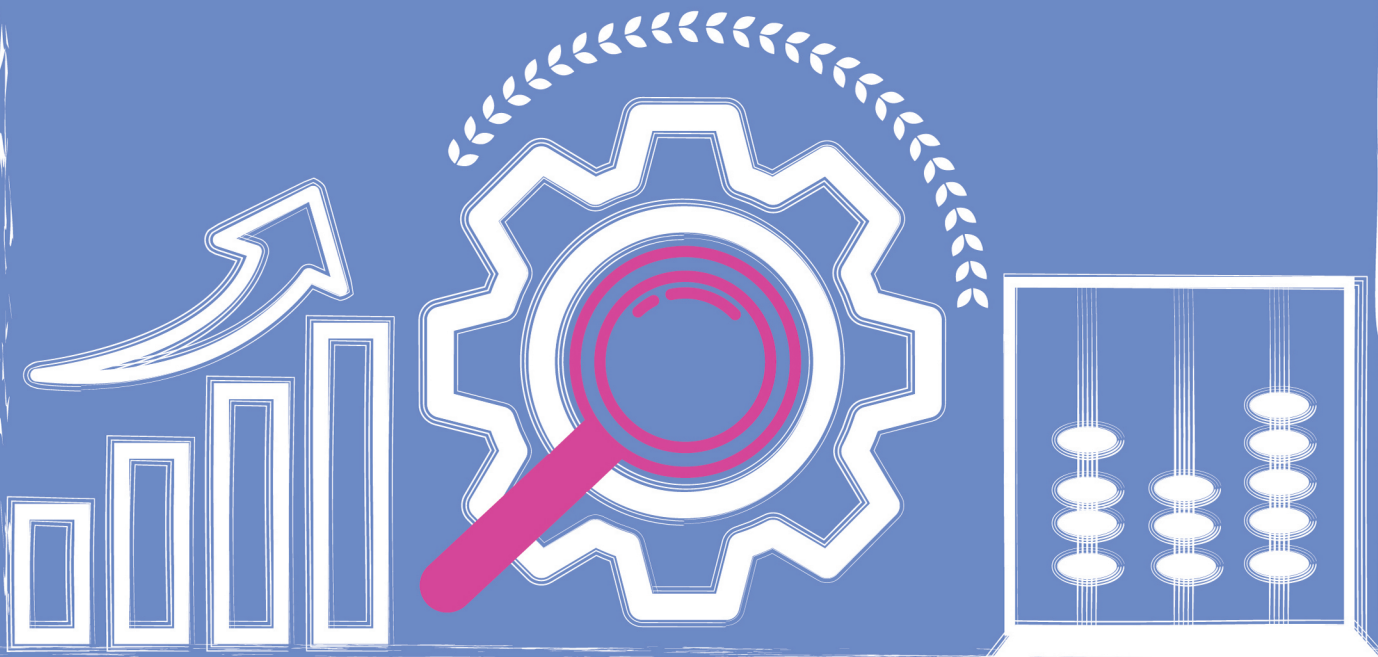
اقتصاد

راهکار برای رشد و توسعه درونزا

• سلسله گزارش های مطالعات و
دستاوردهای کمیسیون های تخصصی

اولویت های دستیابی به توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی کلانشهر اصفهان)

دیپرخانه مشترک کمیسیون ها و تشکل های اقتصادی
شورای هماهنگی توسعه پایدار

راهبرد؛ رویش راهکارهای رشد و توسعه درونزا، بر محور خرد جمعی فعالان اقتصادی و صاحبان نظران و برگرفته از دستاوردهای کمیسیون های تخصصی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی اصفهان است. امید است انتشار هفتگی سلسله گزارش های راهبرد، به بهبود محیط کسب و کار استان و کشور کمک کند.

اولویت های دستیابی به توسعه پایدار شهری

(مطالعه موردی کلاشهر اصفهان)

دبیرخانه کمیسیون های تخصصی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی اصفهان

عنوان گزارش: « اولویت‌های دستیابی به توسعه پایدار شهری - مطالعه موردی کلانشهر اصفهان »

تهیه کننده: دبیرخانه مشترک کمیسیون‌ها و تشکل‌های اقتصادی - شورای هماهنگی توسعه پایدار

انتشار: دبیرخانه مشترک کمیسیون‌ها و تشکل‌های اقتصادی

شماره گزارش: ۱۳۳۹۷۱۱

تاریخ انتشار: بهار ۱۳۹۷

توسعه پایدار یکی از مهم‌ترین برساخته‌های اجتماعی در دهه‌های اخیر است. این مفهوم، گستره وسیعی از مؤلفه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را در برمی‌گیرد. از همین رو و در تب و تاب جهانی شدن و رقابت نامتوازن شهرها در جذب سرمایه و ارتقای رفاه شهروندان در ابعاد گوناگون اجتماعی، اقتصادی، زیست-محیطی و ... و همچنین، پدیدار شدن پیامدهای زیانبار حاصل از روند توسعه، مانند بروز ضایعات زیست-محیطی، آسیب‌های بصری، عدم توازن‌های محیطی و سیستمی، و شکل‌گیری انواع بزه و مخاطرات اجتماعی؛ پرداختن به موضوع توسعه پایدار، از اولویت‌های ضروری به‌شمار می‌رود. از سوی نهادها، سازمان‌های دولتی و تشکل‌های مردم نهاد با توجه به روند سریع شهرنشینی و گذار از قالب جامعه سنتی به مدرن، "توسعه پایدار" تنها رهیافت نجات شهرها از آثار مخرب توسعه ناپایدار و نامتوازن قلمداد می‌شود.

با اوج گرفتن نگرانی از پیامدهای فعالیت‌های انسانی، برای کره زمین و به‌دنبال نظریه «پایداری» برای حمایت از محیط شهری، نظریه «توسعه پایدار شهری» مطرح شد. توسعه پایدار در معنایی، ارائه راه‌حلی در برابر الگوهای فنی، کالبدی، اجتماعی و اقتصادی توسعه است که بتواند از بروز مسایلی چون نابودی منابع طبیعی، تخریب سامانه‌های زیستی، افزایش بی‌رویه جمعیت، بی‌عدالتی و پایین آمدن کیفیت زندگی انسان‌های حال و آینده جلوگیری کند؛ اما روند سریع شهری شدن، گستره وسیعی از فضاهای جغرافیایی ایران، با تعادل بنیادین در اکثر شهرها؛ به‌ویژه در کلانشهرها همراه نبوده است. در اکثر شهرها، واژه توسعه پایدار در حد یک واژه باقی مانده است و شهرها مسیر نادرست خود را در راه رسیدن به توسعه شتابان در پیش گرفته‌اند.

شهر اصفهان، از جمله شهرهایی است که در ناحیه خشک ایران قرار دارد و از جمله شاخص‌ترین شهرهای ایران در ابعاد گوناگون اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، لجستیکی و ... است. این شهر به دلیل محدودیت‌های فراوان نظیر حمل‌ونقل ناموزون شهری، محیط زیست در معرض خطر، فضاها و مکان‌های تاریخی و فرهنگی در معرض آسیب، جمعیت رو به‌رشد فزاینده، رقابت ناسالم در دسترسی به امکانات و تسهیلات شهری در مناطق مختلف شهر، قابل ارزیابی و بررسی است.

اصفهان مانند بسیاری از شهرهای دیگر دنیا، توسعه پایدار را در عمل تجربه نکرده است. از این رو، در سال‌های اخیر از زیان‌ها و آسیب‌های توسعه ناپایدار و لجام‌گسیخته شهری مصون نمانده و شهروندان این شهر، آثار ویرانگر چنین توسعه‌ای را در کالبد شهری، اقلیم، اشتغال، ترافیک، ابتلا به انواع بیماری‌های ناشی از آلودگی‌های زیست-محیطی، تبعیض‌های جنسیتی و ... تجربه کرده‌اند. این در حالی است که در سطح کشور، استان و بعضاً شهر اصفهان، اسناد و طرح‌های توسعه با رویکرد پایداری تنظیم شده و همچنان نهادهای دولتی و عمومی از شعار «توسعه پایدار و متوازن شهری» بارها استفاده کرده‌اند؛ اما دریغ که این واژگان هنوز برای مدیران شهری در دوره‌های گوناگون درونی نشده و عملکرد نهادها و بخش‌های دولتی و عمومی و حتی خصوصی، نتیجه‌ای جز آثار نابودگر ارائه شده، به همراه نداشته است.

اکثر نظریه پردازان شهری به این باور رسیده‌اند که دولت‌ها از اداره مؤثر شهر ناتوانند و این شهروندان و نهادهای عمومی و مردمی هستند که متولیان اصلی اداره امور شهر با روش‌های مدیریت نوین شهری هستند. بر اساس این رویکرد، اتاق بازرگانی اصفهان به‌عنوان پارلمان و نماینده بخش خصوصی و به‌منظور کمک به فراهم آوردن موجبات رشد و توسعه اقتصادی استان، با درک شرایط بحرانی شهر، می‌کوشد با همکاری دستگاه‌های اجرایی و سایر مراجع قانونی ذیربط و ارائه نظرهای مشورتی و ایفای نقش هماهنگی خود، گامی هرچند کوچک در مسیر تحقق توسعه پایدار بردارد. این نوشتار شامل مطالب زیر است:

در بخش اول، ضرورت‌های حرکت به سمت توسعه پایدار در شهر اصفهان، با اشاره به برخی از عمده‌ترین مسائل و چالش‌های کنونی شهر مطرح شده است. در بخش دوم به خلاصه‌ای از طرح‌ها و اسناد توسعه شهر اصفهان اشاره شده است، تا جایگاه برنامه‌ریزی در مدیریت شهری و سابقه آن ارزیابی شود. در بخش سوم به برخی دلایل عدم تحقق برنامه‌ها و اسناد توسعه شهر اصفهان اشاره شده و نهایتاً در بخش چهارم و پایانی، راهکارها و پیشنهادهایی در این زمینه ارائه و راهبردهای بهبود کیفیت زندگی شهروندان و شهر اصفهان توصیه شده است.

ضرورت‌های حرکت شهر اصفهان در مسیر توسعه پایدار

طی صد سال اخیر، شهرها درصد زیادی از جمعیت جهان را به سوی خود جذب کرده‌اند. برای نخستین بار در تاریخ، شمار کسانی که در شهرها زندگی می‌کنند، به تعداد افراد ساکن در بیرون از شهرها رسیده است. پیش‌بینی‌های سازمان ملل برآورد کرده است که تا سال ۲۰۳۰ بیش از ۶۰ درصد مردم جهان در نواحی شهری زندگی خواهند کرد. با این‌که شهرها تنها حدود ۲ درصد از سطح زمین را اشغال کرده‌اند، بیش از نیمی از جمعیت جهان را در اختیار دارند، که با رقمی حدود ۵۵ میلیون نفر در سال، در حال افزایش است. آنها ۳/۴ منابع جهان را مصرف کرده و اصلی‌ترین تولیدکننده ضایعات در جهان هستند. شهرها به دلیل نیاز به انرژی و خوراک، به ساختارهای بزرگ تهمی‌کننده و تحلیل‌برنده جهان تبدیل شده‌اند؛ مصرف‌کنندگانی بی‌رحم، و آلوده‌کنندگانی بی‌مروت و سرسخت (اگر، ۲۰۰۵). شهرنشینی و مشکلات ناشی از آن، بیانگر این است که پیامدهای آنها در حال حاضر جهانی هستند؛ برای مثال، شهرها هم‌اکنون منابع و مواد را از سراسر جهان به سوی خود جذب می‌کنند. تحلیل رفتن و تخریب لایه ازن، تهدیدی را که به‌وسیله شهرها و سازوکارهای توسعه‌ای آنها مطرح می‌شود، کاملاً روشن می‌کند از همین رو مشخص است که توسعه بی‌رویه سبب شده است که بسیاری از برنامه ریزی‌ها پاسخگوی مشکلات متعدد نباشد و شهرها و ساکنان آنها را با تنگناهای متعددی مواجه سازند. توسعه پایدار برای تمامی بخش‌های جوامع انسانی ضرورتی انکارنشدنی است، لیکن جوامع شهری، با توجه به شرایط وضع کنونی، اولویت دارند، چرا که روند توسعه مناطق شهری در کل و به خصوص در کشورهای در حال توسعه ابعاد بسیار وسیعی به خود گرفته است؛ به طوری‌که در سال ۱۹۶۰ سهم این گونه کشورها از ۱۹ کلانشهر در جهان، ۹ منطقه شهری بوده است، در حالی که در سال ۲۰۰۰ به ۵۰ کلانشهر رسیده است. اصلاح پایداری به عنوان اصولی برای راهنمایی واکنش‌های عمومی و خصوصی به کار می‌رود که بر شرایط زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی رایج و آینده اثر می‌گذارد. از همین رو و با توجه به ضرورت ساخت آینده ای مطلوب برای زیست نسل آینده، توسعه پایدار به عنوان عنصر سازمان دهنده که موجب پایداری منابع تجدیدناپذیر می‌شود، مطرح می‌گردد. توسعه پایدار در عین حال چارچوبی را می‌سازد که در آن سیاست‌های محیط زیست و استراتژی‌های توسعه با یکدیگر پیوستگی می‌بایند و در سایه آن فرآیند پیشرفت اقتصادی در حالی انجام می‌شود که ارزش دراز مدت محیط زیست نیز حفاظت می‌گردد در عین حال که در سال‌های اخیر رشد و گسترش سریع شهرنشینی و افزایش شتابان جمعیت شهری مشکلات بی‌شماری را برای شهرها به وجود آورده از جمله تخریب محیط زیست شهری، عدم دسترسی مناسب شهروندان به خدمات شهری، وجود کاربری‌های شهری ناسازگار با سایر کاربری‌ها، فقدان عدالت اجتماعی و... در نتیجه لزوم توجه به برنامه ریزی و مدیریت شهری مطرح شد. در نهایت چنین نتیجه‌گیری می‌شود که با اتخاذ راهبرد توسعه پایدار از تخریب محیط زیست، نابرابری‌های اجتماعی، تخریب و تغییر کاربری اراضی نامتناسب با سایر کاربری‌ها جلوگیری به عمل می‌آید و این امر زمینه ایجاد توسعه مناسب شهرها و آسایش شهروندان را فراهم می‌کند و اولین گام برای تحقق این هدف برنامه ریزی براساس شناخت فضای شهری است.

شاخص های توسعه پایدار شهری

- ۱- جمعیت: اصلی ترین عامل در بحث از پایداری شهری، جمعیت و اثرات اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و نهایتاً مدیریتی آن روی شهرهاست در بحث از پایداری شهری و شاخص شناسی آن باید به جمعیت به عنوان مهم ترین عامل توجه کرد. بررسی تعداد جمعیت، نرخ رشد آن، میزان مهاجرت ها و اثرات آن در ساختار جمعیتی شهر و ... می تواند در رسیدن به پایداری شهری مؤثر واقع شود.
- ۲- موقعیت اقتصادی: شهرها به عنوان سیستم های باز در عصر جهانی شدن و دهکده جهانی و ارتباطات به ناچار در جهت تداوم و بقا، نیازمند گسترش ارتباطات با سطوح منطقه ای، ملی و جهانی خواهند بود. در جهت حفظ شرایط پایداری شهر در طول زمان از نظر اقتصادی شهرها نیاز خواهند داشت که در تدوین راهکارهای توسعه خود و زیرساخت های اقتصادی خود به گونه ای عمل نمایند که بتوانند بیشینه استفاده را از موقعیت ها و پتانسیل های خود در ابعاد مختلف محلی و ملی و بین المللی در جهت حفظ و تداوم کیفیت بیشتر زندگی ساکنانشان ببرند.
- ۳- تغییر اقلیم: با توجه به گسترش بیش از پیش شهرنشینی در سال های آتی، شناخت تغییرات ناشی از شهرنشینی در اقلیم جهانی در جهت دستیابی به پایداری شهری یا به عبارت بهتر پایداری جهانی، ضروری به نظر می رسد.
- ۴- آلودگی هوا: با توجه به این موضوع که شهرها اصلی ترین الوده کننده های کیفیت هوای محیط زیست در مقیاس محلی، ملی و بین المللی اند، شناخت عوامل آلوده ساز و تشدید کننده آنها در محیط های شهری و تلاش در جهت کاهش آنها از ضرورت های دستیابی به پایداری شهری اند.
- ۵- کیفیت آب طبیعی: لازمه تلقی یک شهر به عنوان شهری پایدار، فراهم کردن منابع آبی سالم و بهداشتی برای ساکنان، جلوگیری از ایجاد اختلال در کیفیت بیولوژیکی و زیستی منابع آبی سطحی و زیرزمینی پیرامون شهرها و عدم ایجاد آلودگی و یا اختلال در منابع آبی سایر شهرها و نواحی زیستی پیرامون شهرها از طریق استفاده بیش از اندازه و یا آلوده کردن منابع زیستی این شهرهاست.
- ۶- جامعه باز: شهرها نه تنها سطوح مختلف سلسله مراتبی مشخص را اشغال می کنند، بلکه بخشی از یک شبکه نیز محسوب می شوند. در این شبکه جهانی شهرها جریان های مختلفی از اطلاعات، سرمایه، نیروی کار، کالا و خدمات و ... در جریان است.
- ۷- برنامه ریزی واحد و یکپارچه: در موضوع شناسی مسائل و مشکلات شهری جهت برنامه ریزی مناسب، تعدد موضوعات و سازمان های دخیل در امر برنامه ریزی به دلیل پیچیدگی ذاتی شهرها، برنامه ریزان و سیاستگذاران شهری را ناگزیر به اتخاذ رویه برنامه ریزی واحد و یکپارچه جهت ایجاد هماهنگی بین اولویت ها و نیازهای مختلف این مداخله کنندگان میکند. امروزه بیش از گذشته این نکته مورد تأکید قرار گرفته است که برای برنامه ریزی شهری کارآمد و مؤثر، یکپارچگی در قوانین و مقررات و ضوابط اجرایی در بین نهادها و سازمان های مسئول ضروری است. ایجاد و کاربرد مجموعه ای از ضوابط و قوانین یکپارچه و نظام مند، روشی است که بازده مؤثری را از طریق همکاری های اندیشه شده و هم آهنگ فراهم می آورد که امکان بازخورد های آنها به عنوان راهکار پایه ای از طرف شهرها برای تقویت ارتباطات، انسجام و پیوستگی مورد توجه قرار گیرد.
- ۸- توانایی و پتانسیل نوآوری و ابداع: برای اینکه شهری ظرفیت و پتانسیل انطباق پذیری و سازگاری را دارا باشد، باید قادر به نوآوری و ابداع باشد. بدون وجود نوآوری مناسب و زیربنایی، یک شهر قادر نخواهد بود با سرعت عمل مناسب در زمان اختلالات و نابسامانی ها، با شرایط جدید انطباق پیدا کند.
- ۹- پتانسیل و ظرفیت مربوط به زیرساخت منطقه ای: منظور از پتانسیل های زیرساختی، تأسیسات و تجهیزات است که شهر را با بقیه نقاط جهان در ارتباط قرار می دهد، مانند سیستم های حمل و نقل (ریلی، هوایی، جاده ای، دریایی) و ارتباطات. این زیرساخت ها باید توسعه یابند تا مانعی برای مشارکت شهر در اقتصاد جهانی ایجاد نگردد. عامل سرعت، یک پیش نیاز اساسی و پراهمیت مشارکت در روند تجارت جهانی

است و اگر که مردم، اطلاعات و کالاها نتوانند با سرعت در بین مکان‌ها و نواحی حرکت کنند، شهر در وضعیت نامناسبی از نظر اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و غیره قرار خواهد گرفت. برای ارزشیابی این شاخص می‌توان به مواردی چون ظرفیت دروازه‌های ورودی و خروجی شهر برای صادرات و واردات کالاها و خدمات مانند ظرفیت فرودگاه‌ها در ارتباط با حمل بار و مسافر، ظرفیت پایانه‌های مسافربری و باربری و کیفیت تأسیسات و تجهیزات آن‌ها، کیفیت ارتباطات راه دور در شهر همانند تعداد مشترکین تلفن و اینترنت و غیره اشاره کرد.

۱۰- سرمایه اجتماعی: سرمایه اجتماعی عبارت است از توانایی افراد برای همکاری با یکدیگر به منظور دستیابی به اهداف مشترک در گروه‌ها و سازمان‌ها. برای شناخت میزان و یا ظرفیت سرمایه اجتماعی در شهری می‌توان از شاخص‌های زیر استفاده کرد: تعداد و نوع تشکل‌ها، سازمان‌ها و انجمن‌های غیر دولتی و محلی، سرانه آن‌ها و طول زمان عضویت، گروه‌های اجتماعی و تعداد سرانه آن‌ها، میزان آگاهی و شناخت مردم نسبت به ساختارهای اجتماعی. به عبارت دیگر سرمایه اجتماعی از طریق سنجش میزان عضویت در گروه‌ها و شبکه‌ها تعیین می‌شود.

۱۱- آموزش: تغییر و تحرک اجتماعی با توانایی سیستم آموزشی برای مجهز کردن جمعیت به مهارت‌های زندگی و همچنین اشتغال مرتبط می‌باشد. در زمانی که اقتصاد شهرها بیش از پیش جهانی می‌شود و بخش خدمات متنوع‌تر می‌شود، شغل‌ها تخصصی‌تر می‌شوند و در نتیجه نیاز به افزایش آگاهی‌ها برای ارتباط با جهانی نوین به سرعت توسعه پیدا می‌کند.

۱۲- امنیت: برقراری امنیت به عنوان اساسی‌ترین نیاز انسانی، می‌تواند علاوه بر تأمین نیازهای اصلی (فیزیولوژیک)، زمینه‌ساز تأمین سایر نیازها مانند تعلق، احترام و خودشکوفایی نیز باشد. یک شهر پایدار نیازمند یک محیط پایدار و ایمن برای ساکنانش است.

۱۳- زنان: در دستور کار ۲۱ اجلاس ریو، زنان به عنوان یکی از گروه‌های اصلی در دستیابی به توسعه پایدار در نظر گرفته شده‌اند. بر اساس خط مشی اقدام در اجلاس ریو، سیاست‌هایی که زنان و مردان را به طور یکسان دربرنگیرد، در بلندمدت موفق نخواهد بود. زنان در اکثر کشورها بیشتر از مردان اقدامات عملی در حفاظت از محیط زیست و مصرف بهینه از منابع انجام می‌دهند، در حالی که در زمینه اقدامات تشکیلاتی و حضور در تصمیم‌گیری‌ها و چانه‌زنی‌های زیست‌محیطی چندان فعال نیستند.

ضرورت های توسعه پایدار شهر اصفهان

شهر اصفهان با قدمتی پنجاه هزارساله، از کهن‌ترین شهرهای ایران است. این شهر در طول چند هزار سال از سیر تکاملی‌اش، به‌صورت یکی از شهرهای باارزش دنیا درآمده است. ناصر خسرو در سفرنامه‌اش هنگام عبور از اصفهان در سال ۴۴۴ ه. ق. اصفهان را آبادترین شهر پارسی‌گویان معرفی می‌کند؛ شهری که ۲۰۰ صراف در آن به فعالیت مشغول بوده‌اند. این شهر با انتخاب به‌عنوان پایتخت در دوره‌های اشکانیان، ساسانیان، دیلمیان، سلجوقیان و صفویان، به مهم‌ترین شهر ایران بدل شده است. بیش‌ترین تعداد آثار فرهنگی و تاریخی در این شهر قرار دارد. اصفهان با دو اثر ثبت شده جهانی (مسجد جامع و میدان نقش جهان) و تعداد پرشماری آثار باستانی، جزو ده شهر اول جهان است و با سیزده شهر بزرگ دنیا پیوند خواهرخواندگی بسته است. این شهر با بیش از هفت هزار واحد صنعتی، اکنون دومین شهر صنعتی ایران است.

در طول تاریخ هزاران ساله این شهر، تغییر شکل‌های عمده‌ای قابل تشخیص است؛ یکی از مهم‌ترین تغییرات عمده در حدود ۴۰۰ سال پیش آغاز شد؛ زمانی که با شروع سلسله صفوی دوباره به‌عنوان پایتخت تعیین شد. در طول این دوره، شهر به بستری از شکوه ساختمان‌های با عظمت به همراه فضاها و زیرسازیهایی عظیم شهری تبدیل شد. یکی دیگر از تغییرات عمده، تغییر در اندازه شهری، در دهه‌های اخیر رخ داد که شهر به شکل مدرن و صنعتی درآمد. آغاز این تغییرات از حدود ۸۰ سال پیش و شامل یک برنامه اساسی راه‌سازی و تغییرات فیزیکی بوده است.

امروزه اصفهان میراث عظیمی از گذشته را در خود جای داده است که با مشکل «گذار» روبه‌روست: گسست از شهرسازی سنتی و عدم استقرار و ثبات در دنیای مدرن. شیوه سیاست‌گذاری مدیران و تصمیم‌سازان این شهر در دوره‌های مختلف و اجرای طرح‌های توسعه در استان، بدون لحاظ نمودن آثار اجتماعی و زیست-محیطی، توسعه‌ای را برای استان و شهر اصفهان پی‌ریزی نموده است که محیط زیست سالم و به‌دور از هرگونه آلودگی و ابعاد اجتماعی و انسانی توسعه در آن لحاظ نشده و یا در صورت دیده شدن در اسناد و طرح‌های توسعه موجود استان و شهر، هنوز عملیاتی نشده است. در اینجا به مصادیقی از پیامدهای لحاظ نشدن ابعاد گوناگون توسعه پایدار؛ اعم از محیط زیستی، اجتماعی و اقتصادی اشاره شده که همگی ضرورت‌های حرکت شهر اصفهان به سوی توسعه پایدار را تصریح می‌نماید:

➤ شناخت وضع موجود استان، نشان‌دهنده بسیاری از واقعیت‌هاست که تاکنون به گونه ژرفانگر به آن پرداخته نشده است. بررسی وضع موجود، گویای تمرکز بسیار زیاد در مجموعه شهری اصفهان است؛ به‌طوری که مجموعه شهری با مساحتی برابر ۵ درصد از مساحت استان، ۷۸ درصد جمعیت شهری، ۴۴ درصد جمعیت روستایی، ۷۲ درصد کل جمعیت، ۲۳ درصد طول راه‌های اصلی، ۳۳ درصد اراضی کشاورزی، ۵۵ درصد کارخانه‌ها و ۵۳ درصد آلودگی را به‌خود اختصاص داده است. این حقایق گویای تمرکز بسیار شدید در ناحیه مرکزی استان است. طبقاً این میزان تمرکز نمی‌تواند نشانه‌ای از یک توسعه متوازن و پایدار باشد و نتیجه آن تخریب محیط زیست، تراکم بیش از حد فعالیت‌ها بدون توجه به توان سرزمین و ارزیابی توان محیطی است. از منظر علمی، شکل‌گیری شهرها و سکونتگاه‌ها، یکی از دلایل بسیار بااهمیت تمرکز جمعیت و فعالیت در ناحیه مرکزی استان اصفهان، عبور مهم‌ترین آبراه سطحی استان؛ یعنی زاینده رود از این منطقه است. زاینده رود که به‌عنوان یکی از مزیت‌های مهم شهری قلمداد می‌شود و تاکنون نقش کریدور حیاتی توسعه استان را ایفا کرده است، به دلیل عدم رعایت استفاده از منابع تجدیدپذیر، متناسب با نرخ تجدیدپذیری و تمرکز بیش از حد فعالیت‌ها در این عرصه، رو به نابودی و آلودگی شدید است و رواناب اصلی استان که شریان اصلی فعالیت‌ها محسوب می‌شود، به رودخانه فصلی تبدیل شده است؛ درحالی که فضاهای سبز در محیط شهری به‌عنوان یکی از معیارهای توسعه پایدار شهری مطرح بوده و در عین حال، معیاری برای ارتقای کیفیت زندگی نیز به‌شمار می‌رود.

➤ چنانکه اشاره شد، مجموعه شهری اصفهان که تنها ۵ درصد از مساحت استان را شامل می‌شود، منشاء تولید و انتشار ۵۳ درصد آلودگی هواست؛ زیرا بسیاری از فعالیت‌های آلاینده در این پهنه مستقر شده‌اند. در کنار رودخانه‌ها و صنایع آلاینده درون و بیرون شهری و واحدهای تولیدی و صنعتی نظیر کوره‌های آجرپزی، معادن گچ و آهک نیز تأثیر بسزایی در تخریب محیط زیست و تولید آلاینده‌های

آب، خاک و هوا دارند. معادن متعدد موجود در نزدیکی و اطراف مجموعه شهری؛ اعم از معادن سنگ، شن و ماسه، خاک رس و گچ، آثار زیانباری بر زیستگاه‌های جانوری و انسانی و رویشگاه‌های گیاهان دارد (گزارش تلفیق آمایش استان اصفهان، ۱۳۹۳).

➤ استان اصفهان به لحاظ مرکزیت آن و مجاورت آن با ۹ استان دیگر، از نقش غیرقابل انکاری در ترانزیت کالا و حمل‌ونقل جاده‌ای برخوردار است. از مهم‌ترین عوامل آلودگی باید به حمل‌ونقل اشاره کرد که علاوه بر آلودگی هوا، عامل مهمی در تخریب محیط زیست نیز هست؛ زیرا جاده‌ها تأثیر زیادی بر رویشگاه گیاهان و زیستگاه جانوران دارند و باعث تخریب پوشش گیاهی، پاره پاره شدن و جداسازی زیستگاه‌های جانوری، مسدود کردن کریدور مهاجرت و مسیر جابه‌جایی وحوش، تسریع در گذر و انتقال گونه‌های مهاجم گیاهی، تغییر در ترکیب گیاهی اکوسیستم‌های طبیعی و آلودگی هوا، آب و خاک می‌شود.

➤ از دیرباز محور توسعه استان اصفهان، توسعه صنعتی بوده و مدیران در همه مقاطع زمانی کوشیده‌اند انواع صنایع را در استان داشته باشند. بر همین اساس، استقرار صنایع در شعاع ۵۰ کیلومتری شهر اصفهان، موجبات تزریق انواع آلاینده‌های مخرب محیط زیستی را فراهم نموده است. مطالعات گوناگون صورت گرفته نشان می‌دهد که برای برآورد رتبه‌بندی بار آلودگی انباشته شده در بین واسطه‌ها (هوا، زمین و آب)، بخش شیمیایی و داروسازی بالاترین آلاینده‌ها را داشته و به دنبال آن، بخش فلزات اساسی، صنایع خانگی، پلاستیک‌ها، مواد غذایی، آشامیدنی و دخانیات قرار دارند (اسی بانجو، ۲۰۰۷). تمرکز صنایع اشاره شده در استان اصفهان، ادعای مدیران شهری و کشوری مبنی بر تمرکز بیش‌ترین صنایع آلاینده کشور در استان اصفهان را تأیید می‌کند. لذا ماهیت آلاینده‌های استان اصفهان با سایر استان‌ها متفاوت بوده، به مراتب مخرب‌تر و مضرتر از آلاینده‌های ناشی از بخش حمل‌ونقل است.

➤ افزایش آمار مبتلایان به بیماری ام‌اس، زرمه‌هایی از ارتباط آلودگی هوای اصفهان را به این بیماری گره زده است و اعلام شد که آمار مبتلایان به ام‌اس در ساکنان شهرهای مناطق غرب اصفهان (درست در نزدیکی صنایع آلاینده) و در مجاورت رودخانه، از دیگر نقاط اصفهان بیش‌تر است. از سوی دیگر، در سال‌های گذشته تشکیل پرونده‌های فراوان بیماران ام‌اس در بیمارستان‌های اصفهان و مقایسه آن با آمارهای کلی کشور، اصفهان را به یکی از مراکز اصلی ام‌اس کشور تبدیل کرده است. گرچه هنوز به‌طور قطع ارتباط بین آلودگی شهر اصفهان و ابتلای شهروندان اصفهانی به این بیماری اثبات نشده است؛ در صورت وجود ارتباط احتمالی بین دو پدیده نامبرده، ضرورت توجه به این بخش، مهم و حیاتی می‌نماید.

➤ ۱۵ درصد از تولید ناخالص کشور متعلق به استان اصفهان بوده و باید گفت اصفهان صنعتی‌ترین استان کشور است که ۷۰ درصد از فولاد کشور، ۵۰ درصد از صنایع ساختمانی، ۶۰ درصد از مصنوعات طلایی و ۲۵ درصد از فرآورده‌های نفتی کشور در آن تولید می‌شود و ۱۰ درصد کارگران کشور در این استان فعالیت می‌کنند. همچنین، ۴۰۰ هزار هکتار اراضی کشاورزی کشور در استان اصفهان قرار دارد که البته، بخش قابل توجهی حدود ۱۰۰ هزار هکتار، به دلیل خشکسالی از دایره کشاورزی خارج شده است.

➤ اصفهان همواره به‌عنوان یکی از چند شهر زیبای جهان، سرشار از آثار هنری و تاریخی است که با برخورداری از قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری بسیار در زمینه‌های تاریخی، طبیعی و انسان‌ساخت، با ارزش ملی و فراملی و وجود آثار تاریخی غیرمنقول و آثار شناخته شده منقول بازمانده از ادوار مختلف در جای جای استان، به قطب مهم گردشگری کشور تبدیل شده است. همچنین، این استان قابلیت‌های بسیاری در تولید فرش دستباف و ماشینی، صنایع دستی با ثبت ملی و ... دارد که این گزارش گنجایش همه پتانسیل‌های آن را ندارد؛ اما گفتنی است که با همه ویژگی‌های چشمگیر صنعتی و غیرصنعتی موجود در استان اصفهان، این استان در بهار سال ۱۳۹۶، با آمار بیکاری ۱۶/۱ درصد، پس از البرز و چهارمحال بختیاری، سومین استان با بیش‌ترین جمعیت بیکار در کشور معرفی شد. این درحالی است که نرخ بیکاری در جوانان تحصیل کرده فارغ التحصیل دانشگاهی از ۳۵ درصد عبور کرده و استان اصفهان نیز از این قاعده مستثنا نبوده است. هرساله سیل عظیمی از جوانان از دانشگاه فارغ التحصیل می‌شوند که بدون شغل هستند، یا به شغل مناسب دسترسی ندارند و از سوی دیگر، یکی از انتقادهای اصلی صاحبان کسب‌وکار به سیستم آموزشی، پایین بودن کیفیت نیروهای فارغ‌التحصیل دانشگاهی

است که همچنان آنها را در تأمین نیروی انسانی مورد نیازشان با محدودیت جدی روبه‌رو کرده است. بنابراین، عرضه و تقاضا در این حوزه، به تعادل نرسیده و نتیجه آن، خیل عظیم جمعیت بیکار و بی‌بهره ماندن صنعت از به‌کارگیری نیروهای شایسته است، که این خود از مصادیق بازر عدم توسعه پایدار در جذب و آموزش دانشجویان و جوانان است.

➤ یکی از مهم‌ترین معیارها برای سنجش درجه توسعه‌یافتگی یک کشور، میزان اهمیت و اعتباری است که زنان در آن کشور دارا هستند. اکنون نگاه جهان، بیشتر به سوی زنان معطوف شده است؛ زیرا امروزه، برای تحقق توسعه اجتماعی، تسریع فرایند توسعه پایدار اقتصادی و محقق شدن عدالت اجتماعی، چنانچه به زن به‌عنوان نیروی فعال و سازنده نگریسته شود، قطعاً تأثیر بسیاری در روند توسعه و افزایش کمی و کیفی نیروی انسانی آن جامعه خواهد داشت. نقش زنان در توسعه، مستقیماً با هدف توسعه اجتماعی و اقتصادی بستگی داشته و از این رو، در تحول همه جوامع انسانی، عاملی بنیادی محسوب می‌گردد. در سال‌های اخیر سهم قابل توجه و فزاینده‌ای از پذیرفته‌شدگان دانشگاه‌ها و مراکز علمی را زنان به خود اختصاص داده‌اند؛ درحالی که همچنان نرخ مشارکت زنان؛ به‌ویژه در استان اصفهان بسیار پایین بوده و علی‌رغم ایجاد توقع در زنان به‌علت پذیرش آنها در دانشگاه‌ها و کسب مدارج علمی بالا، موقعیت‌های شغلی متناسب برای آنها تدارک دیده نشده است. پدیده اشاره شده از موارد آشکار نقض اصول توسعه پایدار در استان و به‌ویژه شهر اصفهان است که با خیل عظیمی از زنان تحصیل کرده بیکار و یا شاغل به فعالیت‌های نامتناسب، با موقعیت تحصیلی و اجتماعی بالا و با حداقل حقوق و مزایای نیروی کار، مواجه شده است.

➤ در کشور ما که شاید یکی از غنی‌ترین سرزمین‌ها از نظر بهره‌مندی از میراث و دستاوردهای فرهنگی است و از نمودهای آن شهرسازی و منظر شهری ویژه و شناخته‌شده‌اش در سطح جهانی است، ساختن شهرها و سیمای آنها از حساسیت خاصی برخوردار است. این حساسیت در شهری مانند اصفهان که سرشار از آثار فرهنگی و تاریخی ارزشمند و آثار ثبت شده جهانی است، به‌مراتب بیشتر بوده است. بنابراین، لازم است مدیران شهری برای حفظ هویت گذشته و امروزین این شهر همت کنند و کوشش خود را در این راستا به‌کار گیرند. امروزه در فضاهای بناشده خصوصی و حتی مکان‌های عمومی شهر اصفهان، هویت شهر، حلقه‌ای گم شده است و شهر و سیمای آن نه بر پایه هویت اصیل خود؛ بلکه بر پایه تقلیدهای بدون اندیشه از مظاهر غربی و الگوهای مدرن، بدون توجه به الگوهای بومی، در حال شکل‌گیری و گسترش است و بنابراین، در حوزه کالبد شهری نیز، در شهر اصفهان اثری از توسعه پایدار دیده نمی‌شود.

بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که هرچند حرکت در مسیر توسعه پایدار و برنامه‌ریزی و طراحی نقشه راه بر این اساس زمان‌بر بوده و به نظر برخی مدیران سنتی، غیرضروری و طولانی است؛ لیکن حل کلیه مشکلات مطرح شده در حوزه کالبد شهری (منظر، فضای سبز و ...)، محیط زیست، منابع آب و انرژی، اشتغال، اقتصاد و فقر، عدم قابلیت در جذب سرمایه‌گذار و معضلات اجتماعی و فرهنگی و غیره، تنها در تهیه برنامه‌های توسعه پایدار شهر اصفهان در حوزه‌های گوناگون خواهد بود.

مجموعه اسناد و طرح‌های توسعه بالادستی ملی، استانی و شهری

برنامه‌ریزی شهری و طراحی شهر اصفهان را می‌توان در چهار دوره تاریخی ارزیابی کرد: دوره‌های سلجوقیان، صفویان، پهلوی و معاصر. در دوران سلجوقیان ساختار شهر براساس میدان اصلی شهر؛ یعنی میدان کهنه بود. این میدان در جایی واقع شده بود که خیابان‌های اصلی شهر به هم می‌پیوستند. این وضعیت نسبت به شهرهای تاریخی ایران متفاوت است. در شهرهای دیگر، هیچ میدان اصلی‌ای در مرکز فضای شهری وجود ندارد و بازار نقش اصلی را در این زمینه ایفا می‌کند. در دوران صفوی دگرگونی اصلی رخ می‌دهد. در سال ۱۵۹۷م. زمانی که شاه عباس پایتخت خود را به اصفهان منتقل می‌کند، کمک مشاور و طراح شهری‌اش، شیخ بهایی، پایتخت را به شهری شایسته بدل نمود. نخستین و مهم‌ترین کار در این دوره، طراحی میدانی جدید بود: میدان نقش جهان که گویای اتصال بسیار مدبرانه و خوش طرح فضای شهری جدید با ساختار قدیم‌تر شهر بود. دومین تصمیم مهم درباره اصفهان، ایجاد خیابان چهارباغ بود. این بلوار همانند یک رابط شمالی - جنوبی شهر قدیم ساخته شده بود. از نکات مهم دیگر طراحی شهری، سیستم توزیع آبرسانی بود. بنابراین، ساختار شهر اصفهان در دوره صفوی را می‌توان با دو محور عمده توصیف نمود: اول، محور شمالی-جنوبی به موازات رکن اصلی قدیم شهر که در کنار آن رشته‌های اصلی بازار شکل گرفته بود و دوم، محور شرقی-غربی به موازات رودخانه زاینده رود و شعبات مصنوعی‌اش یا همان مادی‌ها. درحالی که محور اول توسعه، محیط ساختمانی اصفهان را شکل می‌دهد، محور دوم عنصر طبیعی است که بر روی زندگی شهری تأثیر می‌گذارد. از همین رو، می‌توان به‌جرات گفت مهم‌ترین و تأثیرگذارترین دوره‌های طراحی شهری، در دوره صفویه بود که اوج تکامل شهرسازی در ایران، محسوب می‌شود و نهایتاً موجب ایجاد و شکل‌گیری «مکتب شهرسازی اصفهان» شد؛ اما طرح‌های توسعه شهری مدرن در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ آغاز می‌شود و در دوره معاصر، به‌شرح ذیل است:

طرح جامع

نخستین طرح توسعه شهری اصفهان در سال ۱۳۳۷ (۶۰ سال پیش) توسط دفتر فنی وزارت کشور و از طریق مشاور آلمانی به نام کوکس، تهیه شد.

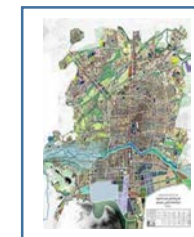
طرح جامع اول

دومین طرح توسعه شهری اصفهان، طرح جامع شهر است که توسط مشاور ارگانیک تهیه شد و در سال ۱۳۵۰ به تصویب رسید. این طرح، نخستین طرح جامع رسمی شهر اصفهان است.

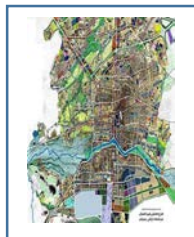
طرح تفصیلی

- سومین طرح توسعه شهری اصفهان (تصویب ۱۳۵۳)
- اولین طرح تفصیلی رسمی شهر اصفهان

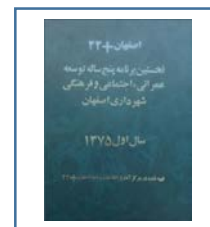

طرح جامع دوم (تجدیدنظر در طرح جامع شهر)

دومین طرح جامع شهر تهیه شده توسط اداره کل وقت مسکن و شهرسازی استان اصفهان و مصوب ۱۳۶۷

برنامه اصفهان + ۲۲

نخستین برنامه پنج‌ساله توسعه عمرانی، اجتماعی و فرهنگی شهرداری اصفهان با عنوان اصفهان ۲۲+ در سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۷۹ تدوین و اجرایی شد. در این برنامه، ۲۲ طرح و پروژه کلان شهری در سه محور حمل‌ونقل و ترافیک، فضای سبز و فرهنگی-اجتماعی طی جلسات کارشناسی با دریافت نظرات مدیران ارشد شهرداری تعریف شد.

در این برنامه، سعی شد با اجرای پروژه‌های فرهنگی و اجتماعی (مانند احداث فرهنگسراها، سالن‌های مطالعه، ایجاد فضاهای ورزشی و مراکز تفریحی)، پروژه‌های حمل‌ونقل و ترافیک (مانند احداث پل‌های مختلف، ایجاد تقاطع‌ها، اجرای رینگ درون شهری و برون شهری و احداث پارکینگ) و پروژه‌های فضای سبز و حفظ و احیای محیط زیست (مانند اجرای پروژه باغ گل‌ها، کمربند فضای سبز و تأسیس پارک‌های مختلف در سطح شهر و ارائه خدمات جمع‌آوری زباله به‌صورت مکانیزه و تفکیک و بازیافت آن) مقدمات ایجاد شهری سالم و با طراوت که کلیه مظاهر انسان زیستی را در بر داشته باشد، ایجاد شود.

هرچند که تعدادی از پروژه‌های این برنامه اجرایی نشد و یا تکمیل و احداث آنها به دومین برنامه پنج‌ساله شهرداری «اصفهان ۸۵» موکول شد؛ لیکن برنامه اصفهان ۲۲+ سرآغاز برنامه‌ریزی و مدیریت متفکرانه کلانشهر اصفهان بود که ثمرات و دستاوردهای بالارزش و گرانبهایی را در عرصه‌های فرهنگی، خدماتی، زیست-محیطی، ترافیکی و عمرانی به‌همراه داشت.

طرح بازنگری طرح تفصیلی

- ششمین طرح توسعه شهری اصفهان
- سومین طرح تفصیلی شهر اصفهان که برای نخستین بار توسط شهرداری تهیه شده است.
- تهیه طرح: ۱۳۸۱
- تصویب: ۱۳۸۵
- مرحله اول طرح: تدوین اهداف و راهبردهای طرح
- مرحله دوم طرح: تهیه طرح تفصیلی پایه (شبکه معابر، کاربری اراضی، ارتفاعات، ضوابط و مقررات شهرسازی)

برنامه اصفهان ۸۵

دومین برنامه پنج‌ساله شهرداری اصفهان با عنوان اصفهان ۸۵ با استفاده از منابع راهبردی تدوین شده است. در این برنامه شورای عالی برنامه‌ریزی در راستای تحقق اهداف برنامه استراتژیک نسبت به تشریح آرمان‌ها، هدف‌های عملیاتی و هدف‌های ابزاری و ارائه آن به کمیته‌های تخصصی اقدام نموده‌اند. سپس با تشکیل ۶ کمیته تخصصی با هدف پوشش دادن وظایف شهرداری اصفهان؛ برنامه‌ها، طرح‌ها و پروژه‌ها تبیین شده‌اند.

➤ آرمان‌های اصفهان ۸۵

- ۱- بهبود کیفیت شهری با مشارکت شهروندان
- ۲- حفظ و اعتلای محیط زیست شهری (اقلیم‌گرایی)
- ۳- توسعه متوازن شهری (تعادل شهری)
- ۴- حفظ و اعتلای هویت تاریخی شهر اصفهان (پویایی تکاملی)

➤ اهداف عملیاتی اصفهان ۸۵

- ۱- احیای ویژگی‌های ارزشمند تاریخی - فرهنگی شهر ضمن فراهم آوردن امکانات رشد و تحول آن
- ۲- حفاظت، احیاء، اعتلا و بهره‌برداری بهینه از محیط زیست
- ۳- دستیابی به اندازه، شکل، شبکه عبور و مرور و تجهیزات مطلوب شهری
- ۴- حفظ و ارتقای جایگاه شهر در شبکه کشوری و جهانی
- ۵- ایجاد زمینه‌های لازم برای گسترش صنعت گردشگری
- ۶- تضمین حقوق شهرنشینی و شهروندی
- ۷- معرفی اصفهان به‌عنوان مظهر همزیستی مسالمت‌آمیز اقوام و پیروان ادیان توحیدی
- ۸- توزیع عادلانه خدمات شهری

➤ اهداف ابزاری اصفهان ۸۵

- ۱- تأمین منابع مالی مورد نیاز برای اجرای برنامه‌های توسعه
- ۲- گسترش مشارکت و نظارت مردم بر اجرای امور و مسائل مربوط به شهر

➤ برنامه‌ها و طرح‌های اصفهان ۸۵

- برنامه اول : نوسازی و بهسازی بافت قدیم و احیای بافت تاریخی شهر
- برنامه دوم : توسعه پایدار شهر
- برنامه سوم : حفاظت و احیای محیط زیست و بهبود محیط شهری
- برنامه چهارم : ارتقای سطح فرهنگ شهری و نهادینه کردن حقوق شهروندان
- برنامه پنجم : توسعه صنعت گردشگری و ارتباطات بین‌المللی
- برنامه ششم : مدیریت و بهبود شبکه عبور و مرور شهری
- برنامه هفتم : ساماندهی و توسعه ناوگان حمل‌ونقل شهری
- برنامه هشتم : گسترش فضاهای ورزشی و تفریحی
- برنامه نهم : توسعه تسهیلات و تجهیزات شهری
- برنامه دهم : بهینه‌سازی ساختار اداری و بهبود روشها

پس از طی دو دوره پنج ساله در تدوین و اجرای برنامه های توسعه شهری در شهرداری اصفهان و با ایجاد بلوغ سازمانی نسبت به جایگاه برنامه ریزی، سومین برنامه پنج ساله شهرداری اصفهان از طریق تشکیل شورای عالی برنامه ریزی، کمیته های تخصصی و تلفیق و زیر کمیته های تخصصی، در قالب ۸ هدف عالی، ۷۳ هدف میانی، ۶۱۱ طرح و ۶۳۷۱ پروژه شهری تدوین گردید:

➤ اهداف کلان برنامه اصفهان ۹۰

- ۱- توسعه فضایی متوازن و متعادل شهری
- ۲- ارتقای جایگاه ملی و بین المللی شهر اصفهان
- ۳- احیا، حفاظت و بهبود محیط زیست شهری
- ۴- ارتقای فرهنگ شهروندی
- ۵- توزیع عادلانه و ارتقای کیفیت خدمات به شهروندان
- ۶- بهبود عبور و مرور شهری
- ۷- ارتقای هویت اسلامی شهر اصفهان
- ۸- ارتقای توانمندی های سخت افزاری و نرم افزاری شهرداری

➤ اهداف میانی اصفهان ۹۰

- ۱- زمینه سازی درجهت تحقق مدیریت واحد شهری
- ۲- بسترسازی درجهت نیل به شهر نمونه و پیشرفته اسلامی
- ۳- احیا، حفظ و تقویت ارزش های فرهنگی، تاریخی، اسلامی و ملی شهر اصفهان
- ۴- ارتقای فرهنگ عمومی و هویت اسلامی شهروندان
- ۵- تدوین، تبیین، نهادینه نمودن و ارتقای فرهنگ و حقوق شهروندی
- ۶- بهبود کیفیت و توزیع متناسب و عادلانه خدمات در سطح شهر
- ۷- بهبود و توسعه زیرساخت های شهری
- ۸- کنترل و کاهش آلودگی های محیط زیست شهری
- ۹- افزایش خدمات ایمنی شهر و شهروندان
- ۱۰- افزایش سهم حمل و نقل عمومی در سفرهای درون شهری
- ۱۱- ساماندهی مشاغل و فعالیت ها و کاهش معضلات اجتماعی شهری
- ۱۲- هویت بخشی به سیما و کالبد شهر و تثبیت هویت و شخصیت اصفهان
- ۱۳- ارتقای عملکرد فرهنگی و تفریحی عرصه ها و محورهای طبیعی شهر
- ۱۴- جذب مشارکت های مالی و اقتصادی داخلی و خارجی (حقیقی و حقوقی) و همیاری های

مردمی

۱۵- توسعه کاربرد و دستاوردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات برای نیل به شهرداری

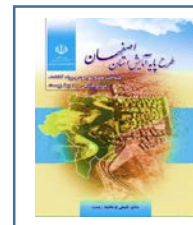
الکترونیکی

۱۶- افزایش سرانه خالص فضای سبز و مدیریت پایدار منابع زیستی و حفاظت از فضاها

شهری

...

آمایش سرزمین و سند راهبردی توسعه استان اصفهان

سابقه و پیشینه مطالعات آمایش سرزمین در ایران به سال‌های دهه ۴۰ برمی‌گردد که در ایران تفکر برنامه‌ریزی با رویکرد آمایشی برای نخستین بار شکل گرفت؛ اما استان اصفهان نخستین تجربه خود در مطالعات آمایش سرزمین را طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹ اجرا نمود که بخش‌هایی از نتایج مطالعات نیز منتشر شد. در سال ۱۳۹۰ معاونت برنامه‌ریزی و اشتغال استانداری انجام مطالعات آمایش سرزمین را با رویکرد برنامه راهبردی، به‌منظور تهیه اسناد راهبردی توسعه استان در دستورکار قرار داد. مسؤولیت انجام مطالعات به شهرک علمی و تحقیقاتی اصفهان سپرده شد. در این مطالعه، سعی شده است تا حد امکان از سوابق شورای ملی آمایش و تجارب جهانی استفاده شود تا کاستی‌های آن به حداقل برسد و برای نخستین بار در سطح استان و کشور، مطالعات آمایش مبنای برنامه ریزی توسعه قرار گیرد.

گزارش تلفیق شناخت، با گردهم آوردن شناخت بخش‌ها و فرابخش‌های گوناگون آمایش سرزمین، به نوعی سعی دارد شناخت جامع و یکپارچه‌ای از وضعیت استان ارائه نماید. اگرچه در هر بخش از مطالعات آمایش سرزمین به صورت تخصصی، شناخت مفصلی از پراکندگی فعالیت‌ها و زیرساخت‌های مرتبط ارائه شده و تنگناها و عدم تعادل‌ها نیز بررسی و ارزیابی شده است؛ اما ترکیب این شناخت‌ها با هدفی فراتر از اهداف بخشی و اشاره به تنگناهای تلفیقی، مطالعات را به سمت ایجاد گزارش تلفیق شناخت رهنمون می‌سازد. لذا گزارش تلفیق، شناختی کلی و همه‌جانبه با تأکید بر تصمیم‌سازی کلان در اختیار مدیران ارشد و برنامه‌ریزان راهبردی استان قرار می‌دهد.

- سند توسعه استان

چشم‌انداز استان:

- برخورداری از آب، هوا و غذای سالم
- استفاده از منابع طبیعی با حفظ حقوق نسل‌های آینده
- حاکمیت قانون و قانون‌مداری
- امن بودن و داشتن آرامش برای زندگی
- مدیریت هماهنگ و مبتنی بر برنامه‌های بلندمدت
- اعتماد، احترام و پیوندهای عمیق اجتماعی
- فضای فرهنگی سرشار از روح دانش‌اندوزی، آزاداندیشی و خردورزی
- بهره‌مندی آحاد جامعه از فرصت‌های برابر کسب دانش و مهارت
- خلق ثروت از گردشگری پایدار و صنایع دستی
- درآمد و اشتغال مبتنی بر دانش و فناوری‌های نو
- بهره‌وری در استفاده از انواع سرمایه‌ها
- اشتغال پایدار و کارآفرینی

تعیین اولویتهای راهبردی شهر اصفهان (تارا)

(تهیه شده در بهار ۱۳۹۴، توسط مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر)
در این گزارش، ابتدا سه رویکرد حکمرانی شهری، کیفیت زندگی و توسعه پایدار معرفی و معیارهایی برای سنجش هر یک اتخاذ شده است. در مرحله بعد، معیارهای استخراج شده با استفاده از ۲۰۰۰ پرسشنامه در سطح شهر اصفهان مورد سنجش قرار گرفته و داده‌های به دست آمده از مرحله پیمایش، در دو سطح توصیفی و استنباطی تحلیل و بررسی شده است.
اولویتهای راهبردی کیفیت زندگی در شهر اصفهان بر اساس این طرح به شرح زیر است:

- شغل و درآمد
- مسکن
- سلامت و بهداشت
- ایمنی و امنیت
- کیفیت آب و هوا
- تحصیل و آموزش

سپس مهم‌ترین اولویتهای شهرداری در این برنامه به ترتیب زیر معرفی شده است:

- عمل کردن به وعده‌ها
- اهمیت دادن به نظر مردم در اقدامات
- روشن و شفاف بودن قوانین
- توزیع برابری امکانات شهری در اجرا
- پیروی از تصمیمات شورای شهر

و مهم‌ترین اولویتهای شورای شهر اصفهان:

- عمل کردن به وعده‌ها
- اهمیت دادن به نظر مردم در تصمیمات
- روشن و شفاف بودن قوانین
- توزیع برابری امکانات شهری در اجرا و سیاست‌گذاری برای توزیع برابر امکانات شهری
- نظارت بر اقدامات شهرداری

اولویتهای شهر اصفهان، شامل: حمل و نقل عمومی، کمبود آب و جریان زاینده‌رود، آلودگی هوا و روان‌سازی شبکه عبور و مرور هستند و اولویتهای شهرداری اصفهان عبارتند از: منابع انسانی، مدیریت واحد شهری، شهرداری الکترونیک و منابع درآمدی.

این برنامه با استفاده از تجارب، دستاوردها و نتایج برنامه‌های قبلی، مبتنی بر اصول علمی و اجرایی، با توجه به وظایف شهرداری، نیازهای شهر، عوامل محیطی و نگاه به افق آینده موردنظر، در قالب بیانیه چشم‌انداز ترسیم و تدوین شده است و بر اساس سه رکن شهر، مدیریت شهری و شهروند کوشش می‌کند ضمن حرکت به سمت آرمان شهر اسلامی، تحقق پیشرفت همراه با عدالت و ایجاد الگوی الهام‌بخش تمدن نوین اسلامی، در جهت تحقق مدیریت واحد شهری، ارتقای کیفیت زندگی شهروندان، افزایش نشاط و شادابی در زندگی مردم، رفع مشکلات عبور و مرور، بهبود محیط زیست، ایجاد شهری متعادل، متوازن، زیبا، چشم‌نواز، سرسبز، آباد، روان، ایمن، سالم و هوشمند با معماری ایرانی - اسلامی و بالاخره دستیابی به شهری سرآمد، با جایگاه ویژه در سطح ملی و بین‌المللی و بهترین شهر ایران برای زندگی اقدام نماید.

با توجه به رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک، ابتدا ماموریت و چشم‌انداز سازمان تعیین و سپس عوامل محیطی داخلی و خارجی اثرگذار بر سازمان، شناسایی و اهداف کلان تعیین شده‌اند. پس از آن، استراتژی‌های بخشی با توجه به اهداف کلان ارائه و در نهایت، ذیل آنها پروژه و اقدام تعریف شده است. همچنین، در این برنامه براساس برآوردهای تحقق منابع درآمدی، برآورد درآمدها در سال‌های برنامه اصفهان ۹۵ نیز انجام شده است. یکی از ویژگی‌های متمایز این برنامه، بازنگری-های سالیانه برای به‌روزرسانی آن است. این برنامه پروژه‌های شاخص را ذیل اهداف و راهبردها مشخص و اولویت‌بندی نموده و در آن، برای هر یک از اهداف و راهبردها، شاخص‌هایی تعریف و به صورت کمی هدف‌گذاری شده است.

استراتژی توسعه اصفهان ۱۴۱۴

(این طرح مصوب شورای شهر اصفهان در سال ۱۳۷۹ است.)

آرمان‌های استراتژی توسعه اصفهان ۱۴۱۴ عبارتند از:

- کوشش برای نیل به توسعه پایدار مجموعه شهری اصفهان
- ایجاد توازن و تعادل منطقه‌ای در توزیع امکانات و خدمات از طریق اجرای سیاست عدم تمرکز
- حفظ هویت تاریخی شهر اصفهان از جنبه‌های مختلف در عین تضمین پویایی شهر
- تحکیم و تثبیت روابط درون مجموعه شهری اصفهان در زمینه‌های مختلف
- احترام به حقوق و جایگاه زنان در جامعه و فراهم نمودن زمینه حضور بیش‌تر آنان در همه عرصه‌ها
- کوشش برای شناخت و عینیت بخشیدن به ارزش‌های اسلامی در شهر
- گسترش گردشگری؛ به‌ویژه گردشگری فرهنگی
- نیل به حداکثر بهره‌وری منابع و عوامل تولیدی

برخی دلایل عدم تحقق برنامه‌ها و اسناد توسعه شهر اصفهان

ارائه استراتژی‌ها و راهبردهای توسعه شهر، با هدف افزایش کیفیت زندگی شهروندان و در راستای توسعه پایدار شهر، در کلیه طرح‌ها و اسناد استان و شهر اصفهان (که در بخش دوم همین گزارش بدان پرداخته شده است) به‌طور گسترده، مطرح شده است. می‌توان با نگاهی گذرا اذعان نمود که چشم‌انداز، استراتژی‌ها و هدف‌گذاری‌های کلی طرح شده نیز در راستای توسعه پایدار است؛ ولی گاهی اسناد و طرح‌های تدوین شده در کشور و به‌ویژه استان و شهر اصفهان در حد نوشته‌های کتابخانه‌ای باقی مانده و نمود عینی و عملیاتی نیافته است؛ بنابراین، نتایج چنین مطالعاتی، علی‌رغم صرف انرژی، زمان، هزینه و ...، در عمل دیده نشده و افزایش کیفیت زندگی شهروندان اصفهانی را به شیوه‌ای که در اسناد بدان پرداخته شده، به همراه نداشته است. با ترسیم جدول زیر، به ذکر برخی از دلایل عدم انطباق راهبردها، اهداف با اقدامات صورت گرفته در شهر پرداخته می‌شود:

ردیف	دلایل عدم انطباق راهبردها و اهداف با موضوع توسعه پایدار	راهکار انطباق راهبردها و اهداف با موضوع توسعه پایدار
۱	نبود نقشه راه حرکت به سوی پایداری: از نخستین معضلات شهر اصفهان، فقدان نقشه راه و چشم‌انداز مشخص، با نگرش جامع و همه‌جانبه در راستای پایداری است.	اتخاذ اهداف و برنامه‌هایی که توسعه اقتصادی و سرمایه‌گذاری را در کنار پیامدهای زیست-محیطی و منطبق بر اهداف فرهنگی-اجتماعی و آموزشی، و توسعه کالبدی را در کنار حکمرانی پایدار ترسیم نموده باشد.
۲	عدم کمی‌سازی و شاخص‌سازی مضاعف: مفاهیم استراتژی‌ها، اهداف و برنامه‌های تدوین شده در طرح‌های استان و شهر اصفهان کاملاً کیفی بوده و هیچ‌گونه شاخص‌سازی و کمی‌سازی در اهداف و برنامه‌ها وجود ندارد و معیارها کاملاً کیفی هستند.	استفاده از شاخص‌های متناسب و معیارهای کمی (در استراتژی‌ها، اهداف و برنامه‌های شهرهای نمونه دنیا، همه جا از شاخص‌های مناسب استفاده شده و معیارهای کمی ذکر شده است).
۳	فقدان سیستم ارزیابی کمی عملکرد و اقدامات: در کشور ما کمتر دیده شده که سیستم‌های ارزیابی عملکرد کمی وجود داشته باشد و از میزان پیشرفت اهداف و برنامه‌های طراحی شده به صورت کمی گزارش‌دهی شود.	تدوین شاخص‌ها و معیارهای کمی در اهداف و برنامه‌های توسعه‌ای شهر، سیستم ارزیابی عملکرد کمی را نیز به همراه خواهد داشت و هر لحظه امکان رصد سازمان‌ها، نهادهای متولی و مدیران شهری وجود دارد و با طراحی شاخص‌های مرتبط با هر هدف برنامه، به آسانی می‌توان میزان پیشرفت هرکدام را شناسایی کرد و در صورت محقق نشدن اهداف در فاصله زمانی موردنظر، شناسایی عوامل کیفی ناشی از عدم توفیق طرح‌ها هم می‌تواند مؤثر واقع شود.

<p>اتخاذ شاخص‌های متناسب و معیارهای کمی: تدوین درست استراتژی‌ها، اهداف و برنامه‌های توسعه‌ای یک شهر، مستلزم دسترسی به آمار و داده‌های قابل استناد و اعتماد مرتبط با هر حوزه است.</p>	<p>۴ فقدان آمار و اطلاعات وضع موجود: یکی از جدی‌ترین چالش‌های انجام هرگونه مطالعه در کشور ما نیز ضعف اساسی در بخش آمار است که متأسفانه غالب طرح‌ها و برنامه‌ها را به سمت مطالعات کیفی هدایت می‌کند.</p>
<p>استفاده از دانش و تجربیات مدیران سابق شهرداری می‌تواند زمینه لازم را برای پیشرفت در مسیر توسعه پایدار شهری هموارتر کند.</p>	<p>۵ عدم استفاده از تجربه مدیران گذشته در برنامه‌ریزی: رویکرد سیاسی و رویه سلیقه‌ای حاکم بر مدیریت شهری پس از هر انتخاباتی و حذف اندیشه‌های مسلط بر مدیریت شهری در یک دوره، از چالش‌های جدی در امر برنامه‌ریزی شهری است.</p>
<p>اتخاذ رویکرد واحد بین مدیران شهری و همبستگی بین سازمان‌ها و نهادهای متولی در شهر، می‌تواند از جمله عوامل توفیق یک شهر در مسیر توسعه پایدار باشد.</p>	<p>۶ عدم هماهنگی بین دستگاه‌ها و متولیان امور توسعه در بخش‌های دولتی، عمومی و خصوصی: در استان و شهر اصفهان، گاهی حرکت‌های جزیره‌ای، بدون هماهنگی با سایر سازمان‌ها و نهادها، با صرف انرژی، زمان، نیروی کار و ... انجام می‌شود که ممکن است در گوشه دیگری از شهر، گروهی در حال انجام پروژه‌ها و یا مطالعات مشابه باشند.</p>
<p>تدوین برنامه‌ها، اهداف و استراتژی‌های سازمان بر اساس برنامه ریزی، می‌تواند گام مؤثری در حرکت به سمت توسعه پایدار شهری باشد. نهادینه‌شدن فرهنگ برنامه‌ریزی در سازمان و نهادهای مختلف شهری، فرایندی مکمل تدوین اهداف و برنامه‌هاست.</p>	<p>۷ عدم نهادینه شدن فرهنگ مدیریت اجرایی پایدار منطبق بر برنامه‌ها: متأسفانه، عدم اقبال به برنامه‌ریزی سازمانی در نهادها و سازمان‌های متولی امر شهری، سبب ایجاد گسست در مسیر توسعه پایدار می‌شود.</p>
<p>تدوین برنامه‌های بلندمدت توسعه و اتخاذ رویکرد واحد در این زمینه، در زمان مدیریت‌های مختلف شهری می‌تواند شهر را به سمت توسعه پایدار و دستیابی به پایداری شهری سوق دهد. وجود نگرش بلندمدت در مدیران شهری در برنامه‌ریزی‌ها و پرهیز از اعمال سیاست‌ها و اقدامات کوتاه‌مدت صرفاً با هدف ایجاد ذهنیت مثبت در شهروندان</p>	<p>۸ عدم اجماع در تنظیم اهداف و چشم‌انداز و برنامه‌های بلندمدت توسعه در دوران مدیران مختلف: متأسفانه، اتخاذ رویکرد سیاسی مدیران شهری، سبب اعمال برنامه‌ها و اقدامات کوتاه‌مدت بوده که به اهداف توسعه پایدار شهری آسیب زده است.</p>
<p>از دیگر اولویت‌های شهر اصفهان، ایجاد و تقویت فرهنگ توسعه پایدار در سطح عموم مردم و تبدیل آن به یک مطالبه عمومی و برنامه ریزی برای جلب مشارکت آنها در همین راستاست.</p>	<p>۹ فقدان برنامه‌ریزی برای جلب مشارکت‌های مردمی در راستای توسعه پایدار</p>
<p>یکی از معیارهای مهم توسعه پایدار، تعریف حقوق همه‌جانبه افراد در سیاست‌های تنظیمی برای شهر است. شهروندان در صورتی شهروند محسوب می‌شوند که از حقوق سیاسی، اجتماعی و اقتصادی برخوردار باشند.</p>	<p>۱۰ فقدان تعریف مشخص و دقیق از دو مفهوم شهروندی و شهروندنشینی در برنامه‌های توسعه پایدار</p>
<p>کسب اعتماد به عنوان مهم‌ترین شاخص سرمایه اجتماعی، می‌تواند در تقویت جایگاه مدیران شهری در امر برنامه‌ریزی و طراحی شهری مؤثر واقع شود هم چنین امروزه دنیا با این واقعیت مواجه شده که زنان دیگر نمی‌توانند به عنوان عوامل نامریی در فرآیند توسعه به حساب آیند نقش آفرینی و توانمندیهای زنان در میزان</p>	<p>۱۱ بی‌توجهی به موضوع سرمایه اجتماعی و هم‌چنین نقش زنان در اصفهان</p>

<p>موفقیت دولت های در حال توسعه در زمینه کنترل رشد جمعیت، بیکاری و پراکندگی درآمد فردی و حفظ محیط زیست سیاستگذاران کلان دولتی را وامیدارد تا زنان را از حصار نامریی بودن درآورد؛ زنان علاوه بر وظائف شخصی و خانوادگی قادرند در حرکت‌های اجتماعی نقش‌های مهمی ایفا نمایند که یکی از جنبه‌های مهم آن مشارکت در برنامه‌های توسعه و محیط زیست می باشد.</p>		
<p>دموکراسی به شهروندان مطلعی بستگی دارد که به طیف وسیعی از اطلاعات دسترسی داشته باشند. این امر آنان را قادر می کند که در زندگی اجتماعی‌شان نقشی فعال و پویا داشته باشند و به تعیین اولویت‌های هزینه‌های دولتی از سوی آنها نیز کمک می کند. همچنین دسترسی به عدالت را برای همگان میسر کرده و مقامات دولتی را همواره جوابگو و مسوول نگاه می دارد. دسترسی عمومی نامناسب به اطلاعات، مجوز ظهور فساد بوده و به اتاق‌های پشت صحنه این اجازه را می دهد تا هزینه‌ها را بر اساس منافع اقلیت به جای اکثریت تعیین کنند. به همین دلیل موضوع شفافیت از اهمیت بالایی برخوردار است که در طرح های توسعه باید مد نظر قرار بگیرد.</p>	<p>شفافیت و اطلاع رسانی عمومی</p>	<p>۱۲</p>

بخش چهارم راهکارها و پیشنهادات

با توجه به مشخصات کلیدی پایداری شهری یادشده که عبارتند از: برابری بین نسل‌ها، برابری درون نسل‌ها (برابری فردی، اجتماعی و جنسیتی، برابری جغرافیایی، برابری در حکومت)، حفاظت از محیط طبیعی (و زندگی در چارچوب ظرفیت و تحمل آن)، استفاده حداقل از منابع تجدیدناپذیر، بقای اقتصادی و تنوع، جامعه خوداتکاء، رفاه فردی و رفع نیازهای اساسی افراد جامعه؛ در همین راستا، پیشنهادهای عملیاتی و کاربردی کمیسیون‌های تخصصی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی اصفهان در قالب سه مؤلفه اصلی زیست-محیطی، اقتصادی و اجتماعی ارائه می‌شود:

۱- مؤلفه زیست-محیطی

- ✓ لزوم ترویج فرهنگ استفاده از دوچرخه: به نظر می‌رسد رویکرد «سه‌شنبه‌های بدون خودرو» می‌تواند به حفظ محیط زیست شهر و کاهش آلودگی هوا بسیار کمک کند؛ ولی در عین حال، بسترسازی برای استفاده از دوچرخه توسط تمام شهروندان، امری لازم و ضروری است؛ در عین حالی که حمل و نقل عمومی چابک و فراگیر و هم‌چنین امر سهولت دسترسی به وسایل حمل‌ونقل عمومی نیز از معیارهای مهم در امر توسعه پایدار است.
- ✓ استفاده بهینه از ضایعات سنگی موجود در واحدهای فرآوری و کارخانجات سنگبری برای استفاده در معابر شهری و فضاسازی های پارک‌ها، فضای سبزها و تفرجگاه‌های شهری و بین راهی
- ✓ استفاده از باطله‌های معادن سنگ تزئینی و نما به صورت لاشه، مالون و سایر محصولات تبدیلی برای معابر شهر، فضاسازی ها، پارک‌ها و تفرجگاه‌های عمومی
- ✓ حمایت از طرح‌های دانش بنیان و تبدیل ضایعات برای مصارف مختلف، با استفاده از دپوی ضایعات و پساب‌های کارخانجات سنگبری؛ به‌ویژه در صنعت ساخت کاغذهای سنگ و استحصال مواد از آنها
- ✓ ایجاد و تقویت کمربندهای سبز شهری
- ✓ ترویج استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر
- ✓ تعیین استانداردهای پاکیزگی برای سوخت خودروها و صنایع آلاینده در اصفهان
- ✓ توسعه کالبدی شهر در مسیرهای خطوط سریع حمل‌ونقل همگانی. عدالت فضایی در کانون مطالعات شهری در همه رشته‌های مرتبط قرار دارد. تحقق عدالت فضایی در شهرها، درنهایت به رضایت شهروندان از شیوه زندگی خود منجر شده، به ثبات سیاسی و اقتدار ملی کمک شایانی خواهد نمود.
- ✓ مهم‌ترین رکن در حفظ محیط زیست اصفهان و دستیابی به توسعه پایدار، چاره‌جویی برای حفظ و جاری بودن زاینده‌رود است. به‌نظر می‌رسد از دست رفتن این مزیت مهم شهری اصفهان، فروپاشی محیط زیست شهری را در پی خواهد داشت.
- ✓ نوسازی و بهینه‌سازی جمع‌آوری زباله و پساب‌های شهری

۲- مؤلفه اقتصادی

- ✓ تهیه دستورالعمل استفاده از جداول، مجسمه‌های سنگی و آب‌نما (با توجه به دوام و عملکرد بهتر و همچنین، وجود رنگ‌های متنوع براساس عناصر طبیعی ذاتی). شایان ذکر است جداول ترفیکی در رنگ‌های سفید و زرد، سفید و مشکی یا زرد و مشکی است که قابلیت تامین آن در سنگ معادن استان وجود دارد. این امر همچنین، به حفظ وضعیت اشتغال و خروج معادن اصفهان از رکود، کمک شایانی می‌کند.

- ✓ استفاده بیشتر از سنگ‌های تزئینی در نمای ساختمان‌ها، باتوجه به پتانسیل بالای تولید در استان به‌عنوان قطب صنعت سنگ ایران، در راستای رونق بخشیدن به این صنعت فراگیر در استان
- ✓ استفاده از مواد معدنی خاص تولیدی استان در بخش فضاهای سبز و مرتبط؛ از جمله بنتونیت با شاخص جذب رطوبت بالا، کربنات، گوگرد و برخی کانی‌های معدنی خاص
- ✓ استفاده از رنگ‌های طبیعی معدنی در محیط‌های شهری و حمایت از طرح‌های تولیدی مرتبط؛ از جمله اخرا، اکرا و ... همچنین، استفاده از سیکل رنگ‌های طبیعی جدیدی که در معادن موجود است و باعث تنوع در بافت شهری خواهد شد.
- ✓ با توجه به رکود در صنعت ساختمان و کاهش چشمگیر مصرف سیمان و محصولات بتنی از یک طرف و پتانسیل تولید بیش از ۸ میلیون تن سیمان در استان از طرف دیگر و با توجه به اثبات روش استفاده از روکش‌های بتنی به‌جای آسفالت و قیر در کشورهای اروپایی و ثبات و پایداری پنج برابری این روش نسبت به فرمول‌های متداول گذشته، پیشنهاد می‌شود با تهیه بخشنامه‌ای اجرایی، در مسیرهای تردد شهری و بین شهری از این روش استفاده شود تا واحدهای تولیدی استان به سمت توقف و ورشکستگی نرفته و معابر و خیابان‌های شهر نیز از ثباتی نسبی بهره‌مند گردد.
- ✓ ایجاد مرکز رشد صادرات
- ✓ تسریع در توسعه سالن ترانزیت خارجی فرودگاه بین‌المللی شهید بهشتی اصفهان
- ✓ ایجاد پایانه بین‌المللی ترانزیت و حمل بین‌المللی اصفهان در کنار کارگوترمینال
- ✓ توسعه تجارت الکترونیک
- ✓ تسریع در اجرای قطار پرسرعت تهران - اصفهان
- ✓ توسعه و گسترش فضاهای مدرن، مراکز فرهنگی، سینماها و میدان‌های نمادین شده شهر و همچنین، ایجاد مراکز فعالیت‌های تفریحی و فراغتی، مهیج و پویا با مشارکت بخش خصوصی
- ✓ پایداری جاری بودن زاینده رود به دلیل حفظ اشتغال در مناطق شرق، غرب و شمال اصفهان
- ✓ ایجاد و توسعه حلقه‌های صنعت توریسم و گردشگری

۳- مؤلفه اجتماعی

- ✓ ایجاد فضای مناسب برای مشارکت بخشی شهروندان در امور مختلف؛ به‌ویژه از طریق حمایت از سازمان‌های مردم‌نهاد و بهره‌گیری از ظرفیت این سازمان‌ها در امر تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در بخش‌های مختلف
- ✓ جذب مشارکت جوانان و اعتماد به این قشر از جامعه به‌عنوان پیشروانی پُرانگیزه و پویا و توجه ویژه به زنان و مشارکت دهی واقعی ایشان در امور مختلف؛ به‌گونه‌ای که فارغ از شعارهای مرسوم در حیطه عمل، این امر محقق گردد.
- ✓ کوشش برای ایجاد شور و نشاط اجتماعی از روش‌های گوناگون؛ به‌ویژه با برنامه ریزی‌های متنوع فرهنگی و هنری به صورت مداوم و مستمر؛ به‌گونه‌ای که شهروندان شاهد تحول چشمگیری در این زمینه باشند.
- ✓ توجه ویژه به موضوع ورزش‌های همگانی و احداث مجموعه‌های ورزشی در مناطق گوناگون و محله‌ها
- ✓ کوشش برای تقویت فرهنگ کار و کارآفرینی در سطح شهر و برقراری ارتباط مفید و مؤثر با کارآفرینان استان و ترویج فرهنگ تولید و خلق ثروت
- ✓ برنامه‌ریزی برای کاهش فقر و بیکاری و توزیع عادلانه مواهب بین گروه‌های شهری
- ✓ تامین خدمات اجتماعی و مسکن موقت برای جلوگیری از رشد پدیده کارتن‌خوابی
- ✓ حفاظت از میراث تاریخی و تنوع فرهنگی و هویت محلی
- ✓ ایجاد گروه‌های محلی داوطلب برای مقابله با سوانح طبیعی
- ✓ پشتیبانی از سازمان‌های غیردولتی و واگذاری مسؤولیت‌ها و منابع بیش‌تر به آنها

- ✓ ترویج فرهنگ مسؤولیت پذیری و پاسخگویی همه نهادهای مؤثر در شهرداری
- ✓ ایجاد راهکارهای مناسب برای تامین امنیت گردشگران داخلی و خارجی
- ✓ نگرش غیرسیاسی به امور اقتصادی در حوزه تصمیم‌گیری
- ✓ تقویت فرهنگ مصرف آب
- ✓ تقویت فرهنگ شهرنشینی
- ✓ تقویت فرهنگ حقوق شهروندی
- ✓ با توجه به راه اندازی محور چهارباغ به عنوان یکی از محورهای اصلی گردشگری شهر ، تاسیس دبیرخانه چهارباغ به منظور برنامه ریزی برای ایجاد شور و نشاط اجتماعی در شهروندان اصفهانی امری لازم به نظر می رسد .
- ✓ با توجه به مشکلات اقتصادی فزاینده ، به نظر می رسد تقویت واژگان اجتماعی معنوی با بار معنایی عمیق نظیر واژه ایثار و... از اهمیت ویژه ای برخوردار است .
- ✓ پایداری جریان زاینده رود به منظور حفاظت از سلامت روانی، افزایش نشاط اجتماعی و حفظ اکوسیستم استان اصفهان

سخن پایانی

آنچه مهم است، تحول در زمانی پایدار خواهد بود که محافظ محیط و مولد فرصت‌های نو باشد. این تحول نیازمند پیوندی ناگسستنی میان اکولوژی و اقتصاد از یک سو و ثبات ، نظم و امنیت اجتماعی از سوی دیگر است . پیشرفت‌های اقتصادی و اجتماعی و همچنین، سبک زیست شهروندان باید در تطابق با جریان درآمدت حفظ پایه‌های طبیعی زندگی باشد. توسعه پایدار شهری، منعکس‌کننده توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست-محیطی در سیستم شهری است که طی آن، پیشرفت زندگی شهروندان در همه ابعاد، از تامین امنیت، محافظت از تنش‌های ناشی از ناموزونی توسعه، با ثبات نظام اقتصادی و ظرفیت خوداصلاحی نظام شهری برای حراست از آینده زیست شهروندان مطرح می‌شود. امید است سمت و سوی برنامه ریزی شهری در اصفهان در راستای ایجاد شرایط برای دستیابی گروه‌های مختلف جامعه به فرصت ها و خدمات شهری متمایز و برابر برای شکل گیری شهری توسعه یافته و پایدار معطوف گردد .